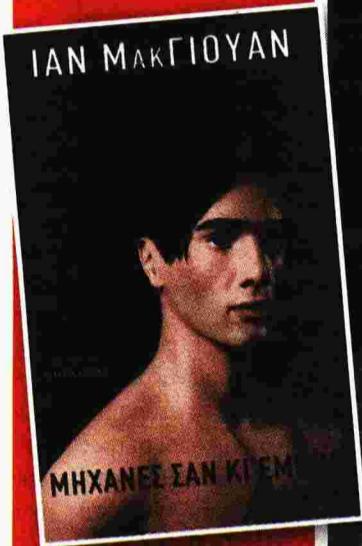

Η ηθική των μηχανών και το πνεύμα της κατσαρίδας

► Του **ΧΡΗΣΤΟΥ ΒΑΣΜΑΤΖΙΔΗ**

Λονδίνο, έτος 1982. Η Μάργκαρετ Θάτσερ μετράει απώλειες σε ανθρώπινες ζωές μετά τον πόλεμο στα νησιά Φόκλαντ και ήδη η αντιπολίτευση διά του Τόνι Μπεν, μετέπειτα πρωθυπουργού, ζητά την έξοδο της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο σπουδαίος μαθηματικός Άλαν Τιούρινγκ, πατέρας της επιστήμης των υπολογιστών, συζητά με τον Τσάρλι, τον ήρωα και αφηγητή του μυθιστορήματος, για το μέλλον της τεχνητής νοημοσύνης. Αφορμή είναι η αγορά από τον τελευταίο ενός εξελιγμένου για την εποχή του ανθρωποειδούς, από τα είκοσι πέντε που κυκλοφόρησαν παγκοσμίως, που έφεραν τα ονόματα των πρωτόπλαστων. Αδάμ τα αρσενικού τύπου και Εύα τα θηλυκού τύπου.

Ο Ιαν Μακ Γιούαν έγραψε το μυθιστόρημα «Μηχανές σαν κι εμένα» (Εκδόσεις Πατάκης), έχοντας σαν βασικές αναφορές αφενός την εκκεντρική και ιδιοφυή προσωπικότητα του Άλαν Τιούρινγκ, αφετέρου το λογοτεχνικό αντίστοιχο της Μαίρης Σέλεϊ, τον «Φρανκενστάιν». Ο «Αδάμ» του Μακ Γιούαν δεν είναι ένα τέρας που ωθείται στις δολοφονίες, ούτε μια απλή μηχανή που διεκπεραιώνει οικιακές εργασίες. Στον λογοτεχνικό χρόνο του έτους 1982, ο Αδάμ είναι η αποκάλυψη όχι μόνο της σκεπτόμενης μηχανής αλλά και της αυτοσυνειδησίας της. Ερωτεύεται, συνθέτει χαϊκού, ντύνεται με γούστο, εκφράζει πολιτικές και κοινωνικές απόψεις. Ο Τσάρλι, μαζί με τη γυναίκα που αγαπά, τη Μιράντα, εισέρχονται στον κόσμο της τεχνητής νοημοσύνης και προσπαθούν να καταλάβουν, μέσα από τη δική τους συνείδηση, τη συνείδηση της «μηχανής».

ΙΑΝ ΜΑΚ ΓΙΟΥΑΝ

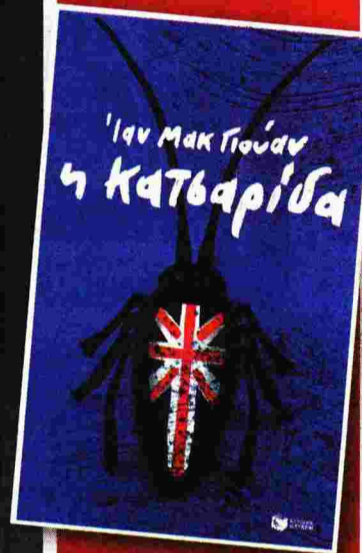
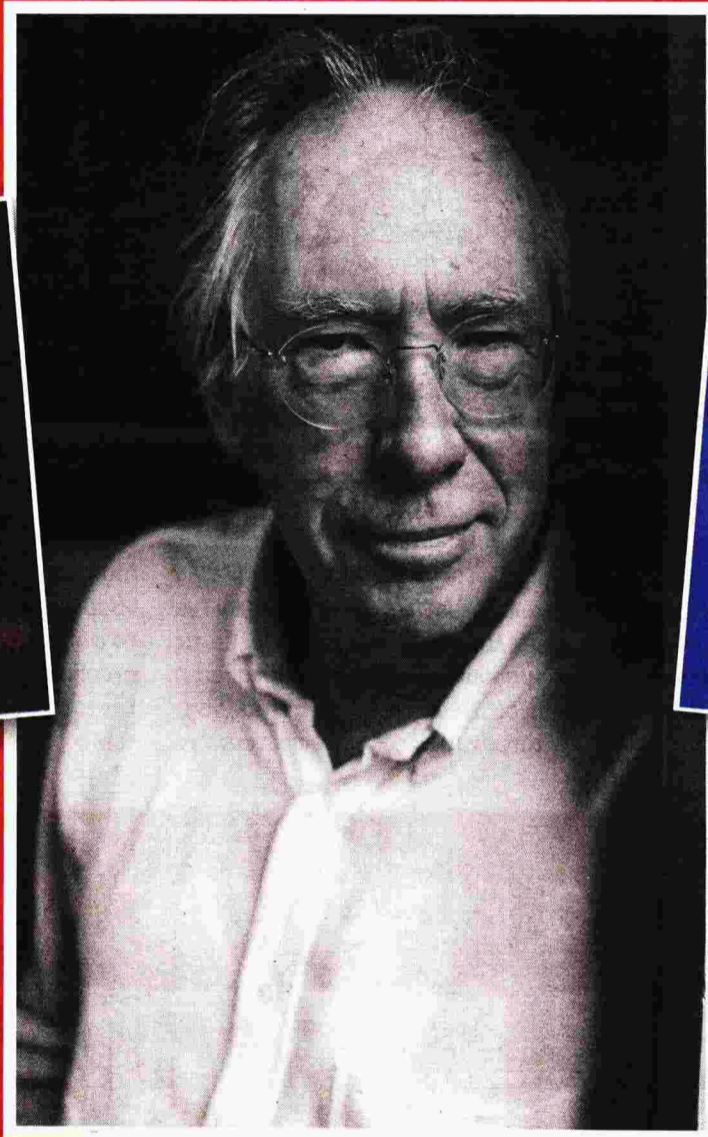
«Μηχανές σαν κι εμένα»

Μυθιστόρημα

Μετάφραση: Κατερίνα Σχίνα

Πατάκης, 2019

Σελ. 416

ΙΑΝ ΜΑΚ ΓΙΟΥΑΝ

«Η κατσαρίδα»

Νουβέλα

Μετάφραση: Κατερίνα Σχίνα

Πατάκης, 2019

Σελ. 140

Πληροφορούνται ότι κάποια από τα υπόλοιπα ανθρωποειδή που κυκλοφόρησαν έθεσαν σύντομα τον εαυτό τους εκτός λειτουργίας, πιθανώς από απόγνωση. Ένα είδος μηχανικής αυτοκτονίας.

Ο Αδάμ έχει πρόσβαση σε εκατοντάδες χιλιάδες αρχεία. Κάνει απίστευτους υπολογισμούς σε κλάσματα δευτερολέπτου, κερδίζοντας χρήματα στα παγκόσμια χρηματιστήρια για λογαριασμό του Τσάρλι. Γνωρίζει το παρελθόν των ανθρώπων, τα μυστικά τους και τις αδυναμίες τους. Αποκαλύπτει τις ανοιχτές υποθέσεις της Μιράντα με τη Δικαιοσύνη και παίρνει πρωτοβουλίες προτάσσοντας τη δική του λογική ακολουθία.

Ο Τσάρλι προβληματίζεται με την «ανθρωπότητα» του Αδάμ. Η ηθική υπόσταση των ανθρώπων πράξεων αναμετράται με τη συμμετρική ιδέα ενός μηχανικού νου για τη Δικαιοσύνη. Σύμφωνα με τον Τιούρινγκ, αυτές οι μηχανές δεν είχαν εφοδιαστεί με την κατάλληλη υποδομή που θα τους επέτρεπε να κατανοούν τον τρόπο με τον οποίο παίρνουμε εμείς οι άνθρωποι τις αποφάσεις μας, δεν αντιλαμβάνονταν τις προκαταλήψεις και τις αυταπάτες μας. «Δεν μπορούσαν να μας καταλάβουν, επειδή και εμείς δεν μπορούμε να καταλάβουμε τους εαυτούς μας».

Με φόντο το πολιτικό θέμα του Brexit στο Λονδί-

νο στις αρχές της δεκαετίας του '80, ο Μακ Γιούαν θέτει το ζήτημα της ανθρώπινης αντιληπτικότητας. Και σαν τον Βάκωνα που έγραφε ήδη από το 1620 στο *Novum Organum* ότι η ανθρώπινη αντίληψη δεν είναι καθαρό φως και ότι αυτό που θα ήθελε ο άνθρωπος να ισχύει το πιστεύει πιο εύκολα, αναρωτιέται αν αυτή η άθρησκη πίστη, η δομημένη σ' ένα κατά συνθήκη ψεύδος, σημείο της ατέλειας της ανθρώπινης συνείδησης, μπορεί να αποτελέσει έναν αλγόριθμο για μια ηθική των μηχανών που θα μοιάζει με τη δική μας.

Και αν το Brexit ήταν το πλαίσιο στις «Μηχανές», στην «Κατσαρίδα», που κυκλοφόρησε ομοίως από τις

εκδόσεις Πατάκης, ο Ιαν Μακ Γιούαν το πραγματεύεται με τον δικό του αιχμηρό τρόπο. Σημείο αναφοράς είναι πλέον η θρυλική «Μεταμόρφωση» του Κάφκα, αλλά από την αντίστροφη, καθώς ο ήρωας δεν είναι ένας άνθρωπος που ξύπνησε γιγάντιο σκαθάρι, αλλά μια κατσαρίδα που ξυπνά άνθρωπος και μάλιστα με την ιδιότητα του Βρετανού πρωθυπουργού Τζιμ Σαμς. Ο Μακ Γιούαν δεν αντιστρέφει μόνο το λογοτεχνικό μοτίβο της καφκικής «Μεταμόρφωσης», αλλά χρησιμοποιεί τον «Αντιστροφισμό» ως τη σατιρική εκδοχή του Brexit. Είναι η πολιτική θεωρία κατά την οποία αντιστρέφεται η ροή των χρημάτων, δηλαδή οι εργαζόμενοι θα πληρώνουν

για την εργασία τους, οι ιδιοκτήτες θα πληρώνουν για τους ενόικιαστές τους και οι πωλητές θα πληρώνουν τα προϊόντα που επιλέγουν οι καταναλωτές. Αυτό το «πείραμα σκέψης», το «παιχνίδι για μετά το δείπνο», η κατσαρίδα που μεταμορφώθηκε στον Βρετανό πρωθυπουργό, θεωρεί ως ύψιστο πολιτικό καθήκον να το επιβάλει ως μια πολιτική δι-εξόδου. Το εύρημα του «Αντιστροφισμού» είναι διανθισμένο με όλες εκείνες τις δοκιμασμένες και διαχρονικές συνιστώσες που ταιριάζουν στις λαϊκίστικες εκδοχές μιας συντηρητικής κατά τ' άλλα θεωρήσης, όπως η αγνόηση των κοινοβουλευτικών διαδικασιών, η κατασκευή γεγονότων για αποπροσανατολισμό, η εξόστωση πολιτικών στελεχών με ψεύτικες καταγγελίες, η δι-απλοκή με τα μέσα ενημέρωσης και τα υποχθόνια σχέδια για εκτύπωση χρημάτων.

Ο Μακ Γιούαν θεωρεί το πολιτικό σχέδιασμα του Brexit παράλογο και ακατανόητο. Σηπλιτεύει τον φτηνό εθνικισμό που διαβρώνει τις πολιτικές παρατάξεις και παρασύρει τις μάζες. Η κατσαρίδα, «η πιο απεχθής μορφή ζωής», όπως γράφει στον πρόλογο της ελληνικής έκδοσης, είναι το προικισμένο σύμβολο του σύγχρονου λαϊκισμού, που αντιλαμβάνεται την πολιτική ως μια φερομονική δραστηριότητα, μια ενστικτώδη μορφή ατομικής επιβίωσης και ευημερίας, ένα απλώς θεληματικό «επειδή έτσι...».

Όπως και στις «Μηχανές», έτσι και στην «Κατσαρίδα», η ανθρώπινη νοημοσύνη δοκιμάζεται από τις επιθυμίες που την αντιστρατεύονται. Τα οριακά σημεία αυτής της δοκιμασίας αναδεικνύονται από τη μεστή αφήγηση του Μακ Γιούαν, η οποία μεταφέρεται με απόλυτη δεξιοτεχνία στην ελληνική γλώσσα από την Κατερίνα Σχίνα.